

Digitalisering en de lokale politiek

Bart Karstens, senior onderzoeker digitale samenleving
Rathenau Instituut, Den Haag

Vooraf: Hoe krijgen gemeenten met digitalisering te maken?

1. Publieke dienstverlening: vb. algoritmen voor fraudebestrijding

2. Projecten openbare ruimte: vb. sensoren tbv verkeersregeling

3. Brede impact op de samenleving: vb. flitskoeriers, airbnb, leegstand

Opbouw

1. Waar wordt het politiek?

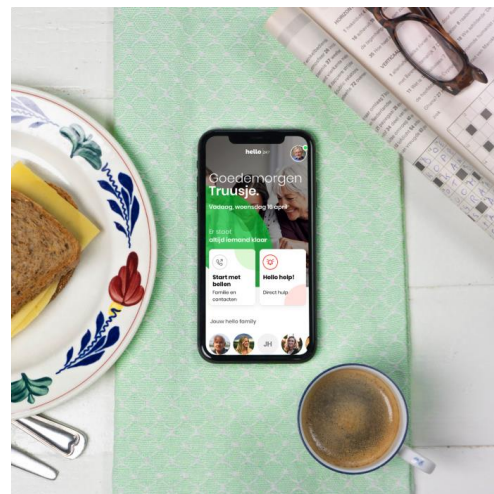
2. Hoe pak je het aan?

3. Hoe richt je de organisatie in?

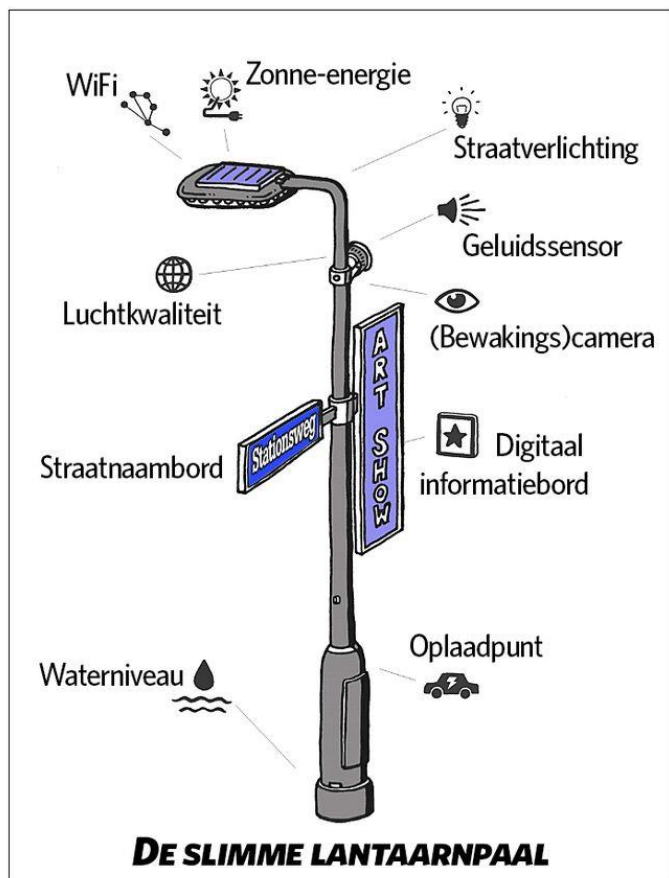
1. Waar wordt het politiek?

1. Waar wordt het politiek?

1. Waar wordt het politiek?

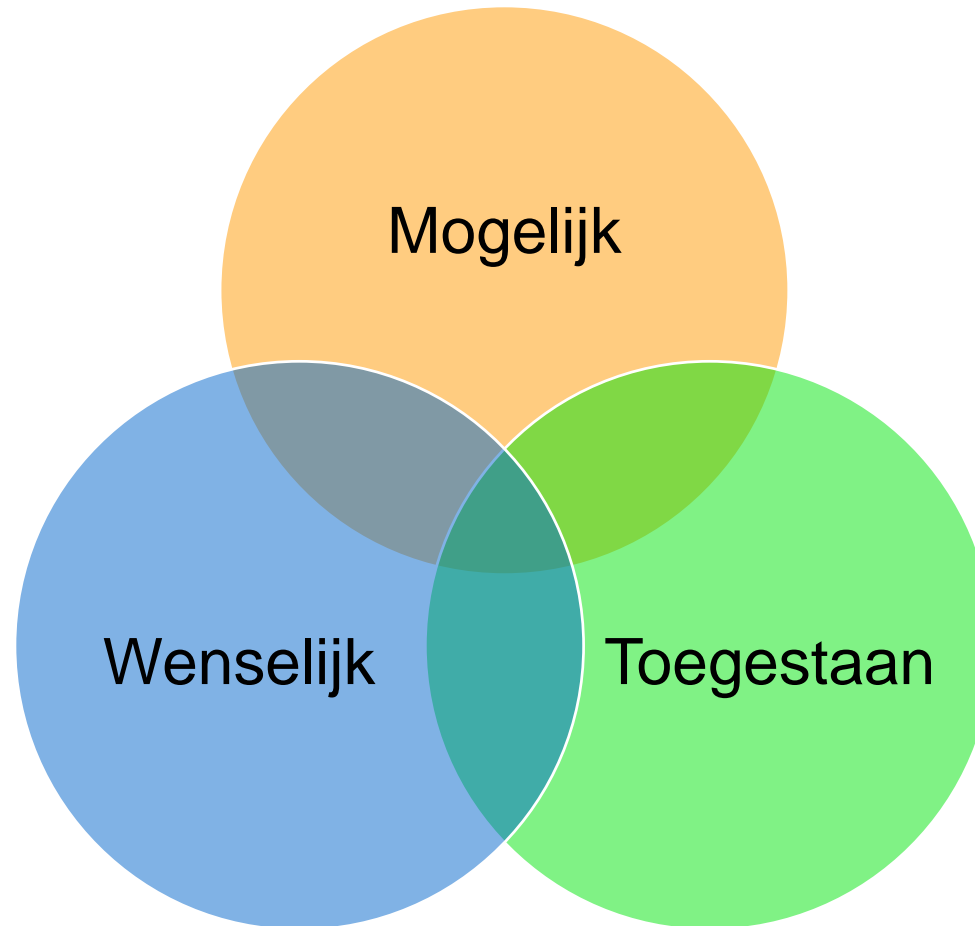

1. Waar wordt het politiek? Te weinig debat

- ❖ Het is een kwestie van uitvoering
- ❖ Koudwatervrees, algoritme-angst
- ❖ Onvoldoende bewustzijn van de impact die digitalisering heeft
- ❖ 'Ethiek', 'publieke waarden' is te abstract

2.Hoe pak je het aan?

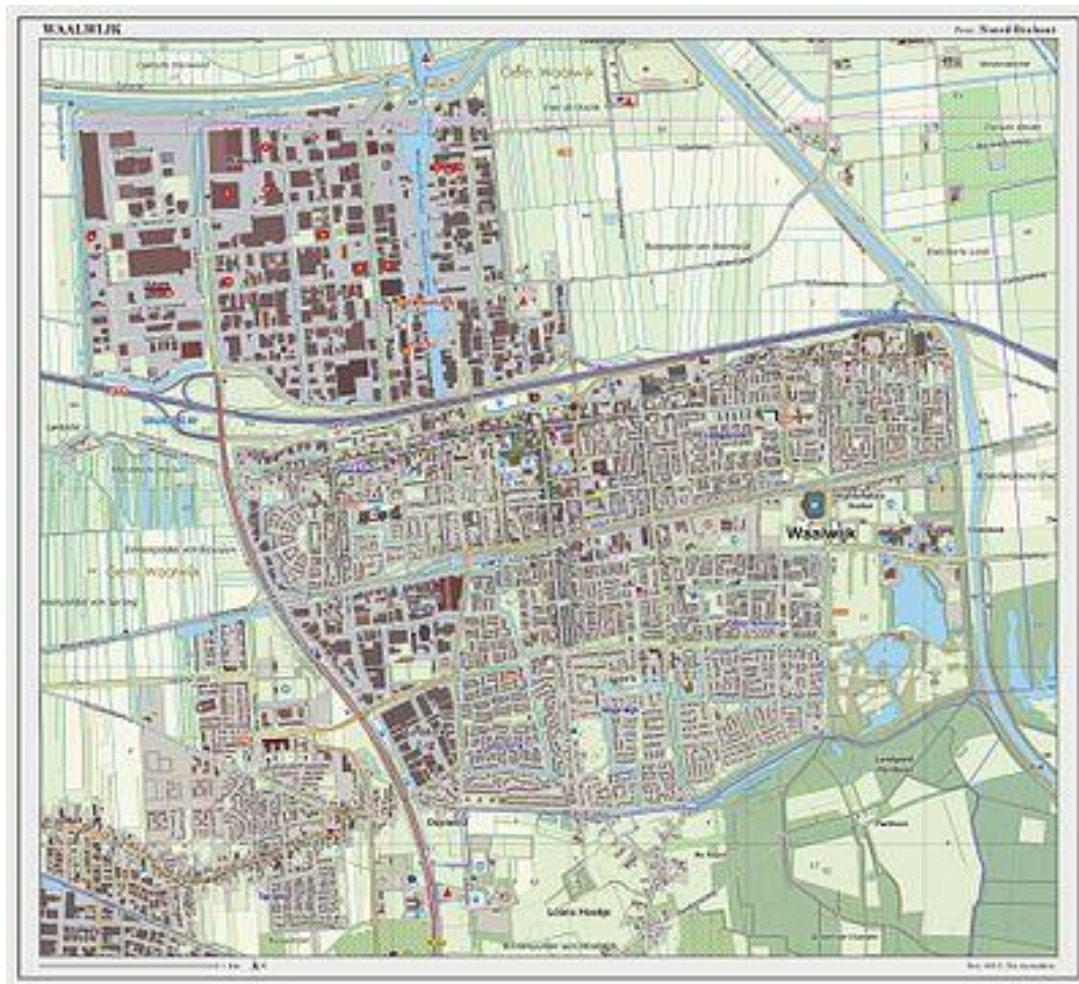

2.Hoe pak je het aan: doelen

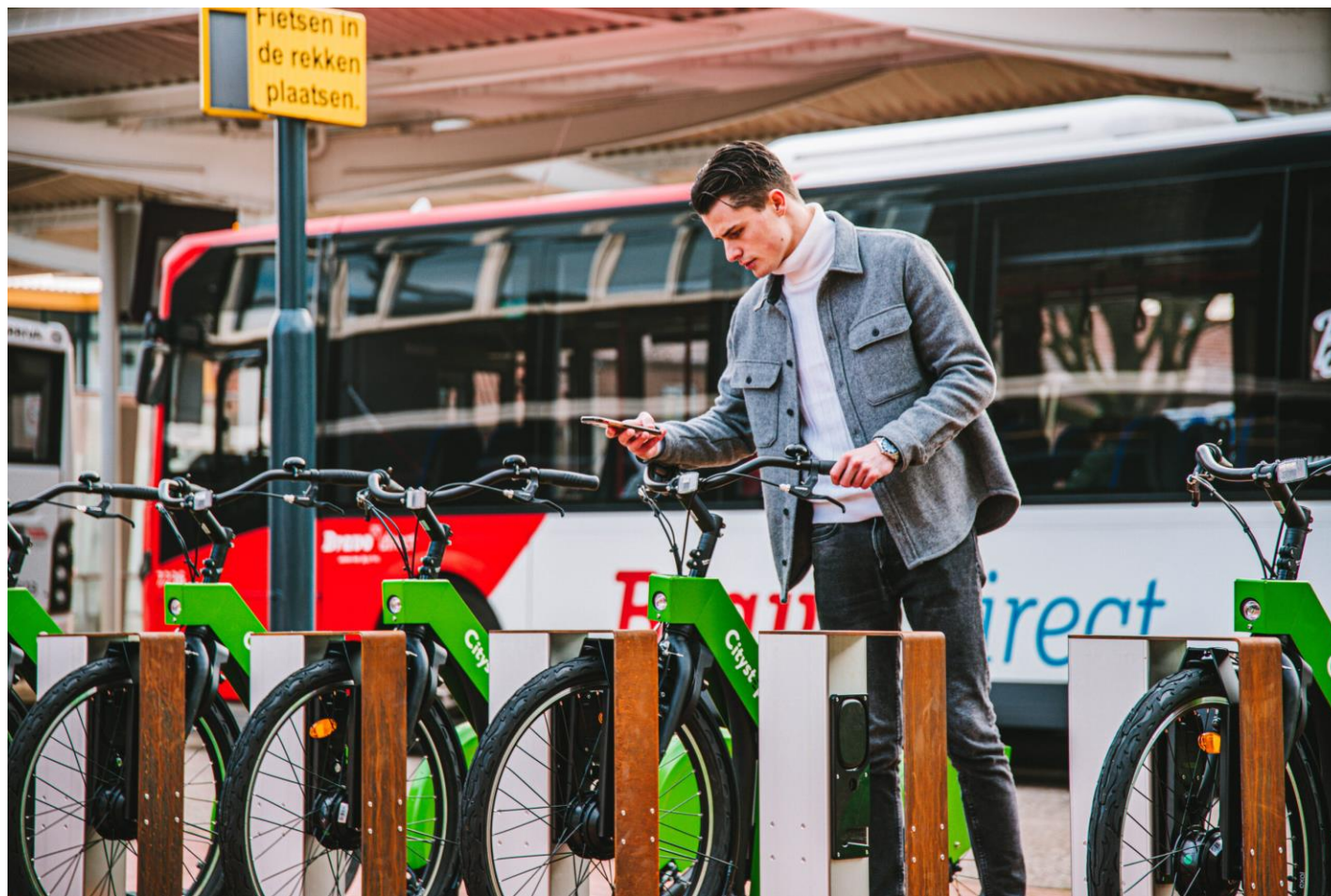
Missiegedreven Innovatiebeleid

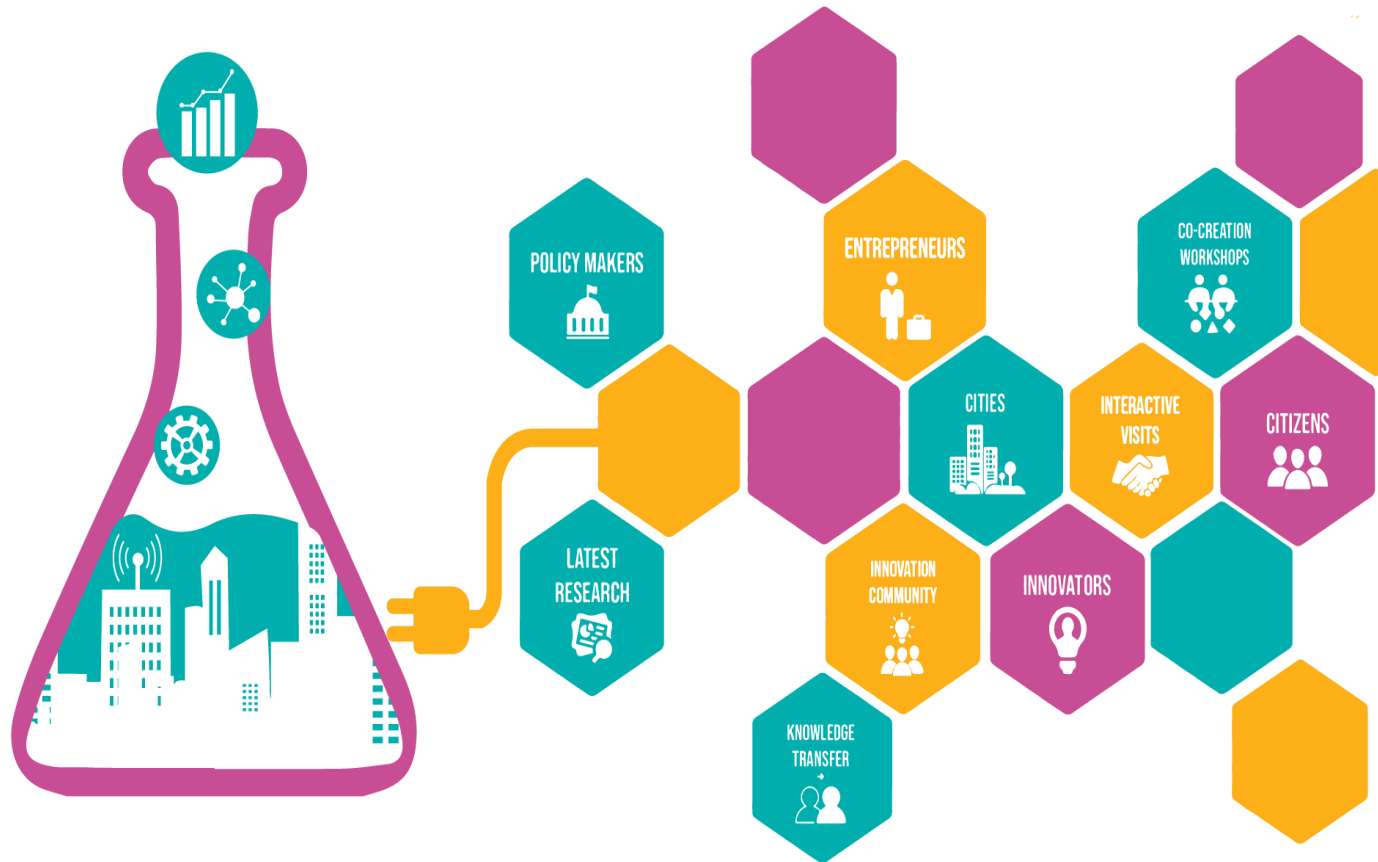
Voorbeeld Waalwijk

Citysteps

2.Hoe pak je het aan: projecten als 'living lab' opzetten

2.Hoe pak je het aan? Hulp bij uitvoering

Principes, richtlijnen en kaders

Thema	Vraagstukken
Privacy	Gegevensbescherming, privacy, digitaal huisrecht, mentale privacy, surveillance, doelverschuiving
Veiligheid	Informatieveiligheid, identiteitsfraude, fysieke veiligheid
Autonomie	Keuzevrijheid, vrijheid van meningsuiting, manipulatie, paternalisme
Controle over technologie	Controle en inzicht in algoritmen, verantwoordelijkheid, onvoorspelbaarheid
Menselijke waardigheid	Dehumanisatie, instrumentalisering, deskilling (afleren van vaardigheden), desocialisatie, technologische werkeloosheid
Rechtvaardigheid	Discriminatie, uitsluiting, gelijke behandeling, stigmatisering
Machtsverhoudingen	Oneerlijke concurrentie, uitbuiting, relatie burger-overheid-bedrijf

Digitalisering en de lokale politiek

2.Hoe pak je het aan? Hulp bij uitvoering

Handvest voor de slimme stad GL (2019)

VNG principes (2019)

Diverse Europese ethische richtlijnen

Hoe pak je aan? Praktische stappenplannen

VNG: Handreiking digitale ethiek (2022)

Handreiking Digitale Ethiek

Op weg met digitale ethiek

17 maart 2022

Universiteit Utrecht: de digitale raadgever

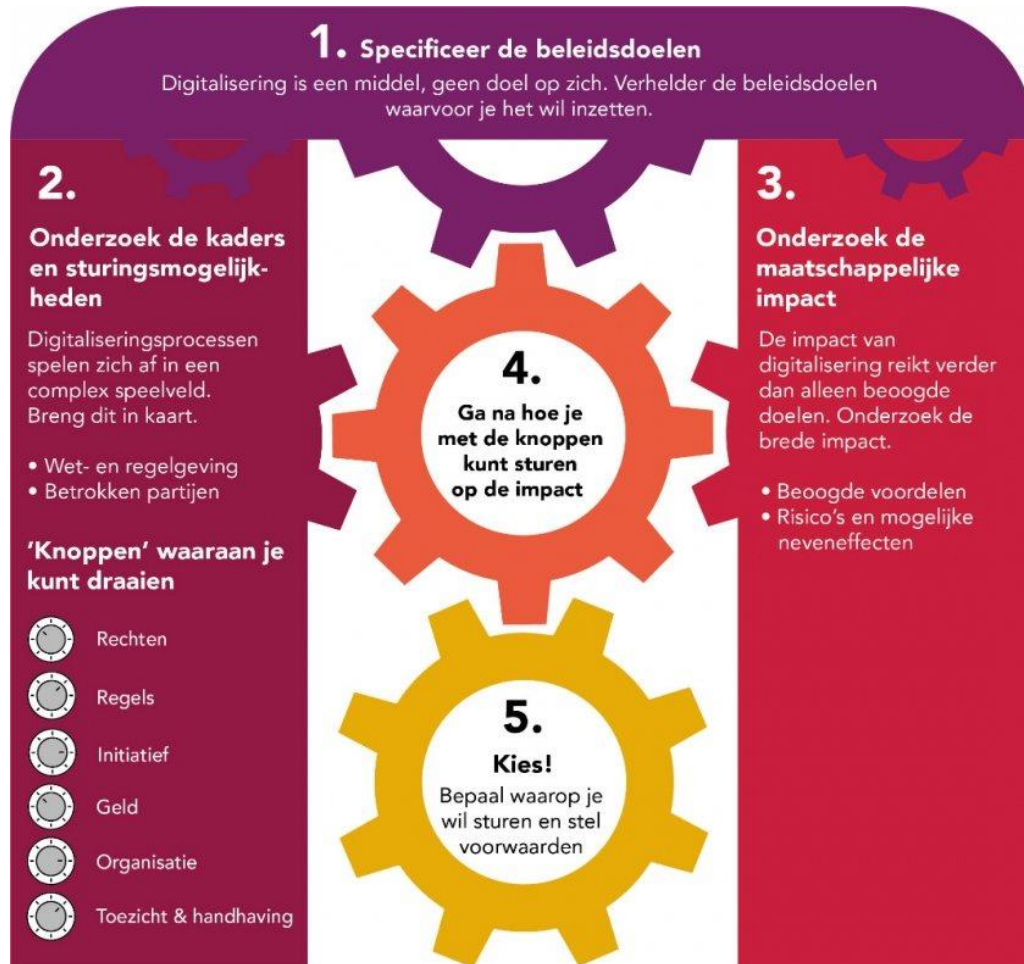
A: Basisvragen:

1. **Data:** Welke data? Is deze dataverzameling proportioneel en subsidiair? Kunnen we de dataverzameling (en verwerking) goed monitoren? Hoe is de dataverwerking met partners geregeld? Zijn we goed uitgerust? Wordt het beter dan niet datagestuurde werken?
2. **Mens en organisatie:** Wie is betrokken? Wie moet betrokken worden? Hoe moet er worden gecommuniceerd? Wie is waar verantwoordelijk voor?

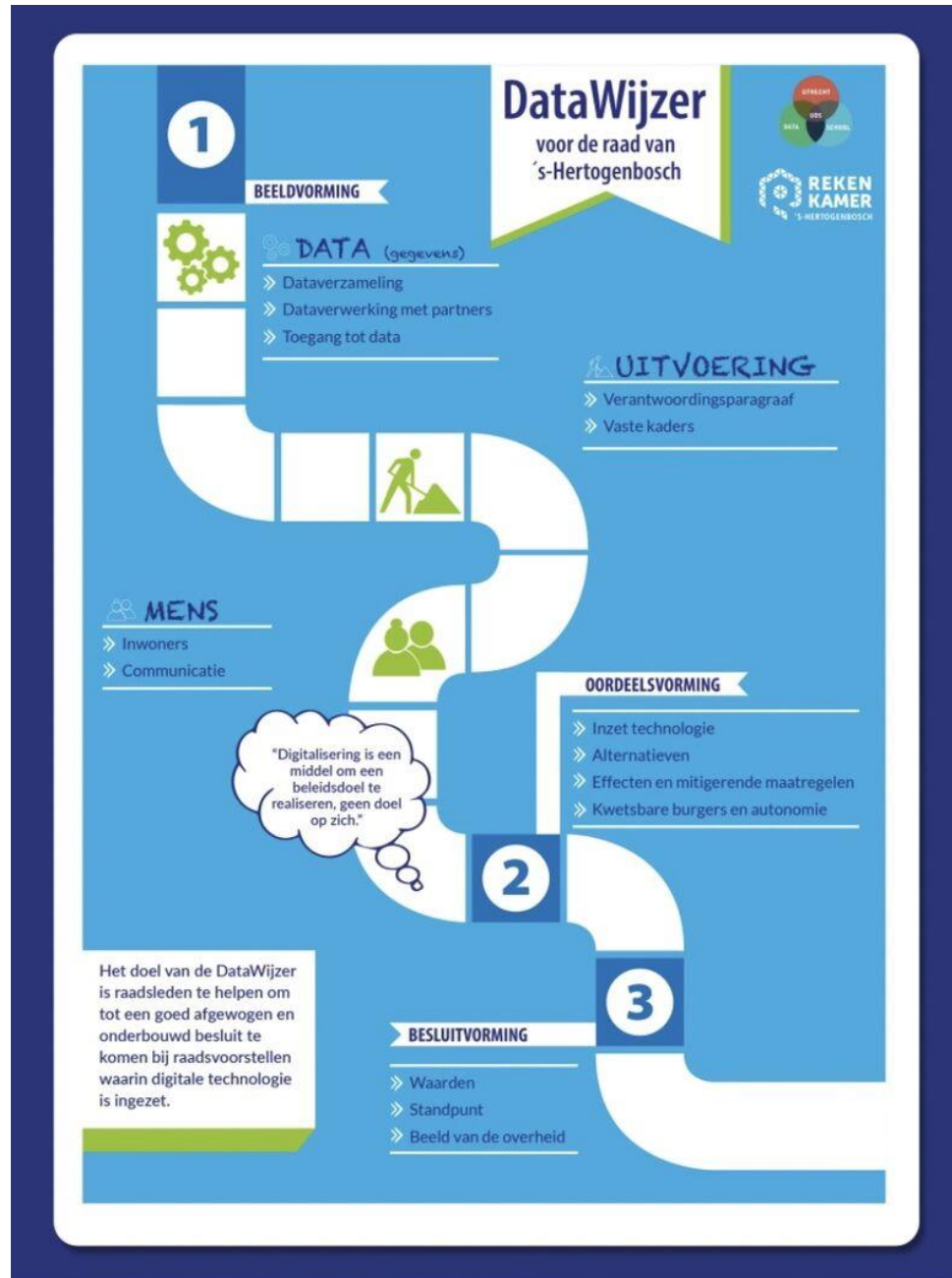
B: Politieke vragen: Betreft het een techgedreven oplossing of beleidsondersteunend? Past het project bij coalitieakkoord of partijprogramma? Hebben we alle beleidsmogelijkheden in beeld? Welke groep burgers is kwetsbaar? Is de autonomie van de gemeente gewaarborgd?

C: Waardeoordeel geven: Welke waardenafwegingen zijn of moeten worden gemaakt? Hoe komen die overeen met de eigen politieke waarden? Welk beeld van de overheid zit er achter het project?

Rathenau Instituut: denkraam

DataWijzer Den Bosch

'Uthiek', Utrecht

Privacy

We beschermen de privacy van Utrechtse bewoners en ondernemers. Data van inwoners worden geanonimiseerd gebruikt en zijn niet herleidbaar tot een persoon. We werken volgens het ontwerpprincipe 'privacy by design' en voeren privacy impact assessments uit bij digitaliseringstrajecten.

Autonomie

Utrechters bepalen zelf hoe zij hun leven leiden (zelfbeschikking). Hierbij hebben zij zeggenschap over wat er om hen heen gebeurt en voelen zij zich vrij in onze stad. We stellen het perspectief van bewoners en ondernemers centraal bij onze digitaliseringstrajecten om hun autonomie te waarborgen.

Gezondheid

Gezond Stedelijk Leven staat hoog in het vaandel in Utrecht. Wij zoeken naar duurzame oplossingen waarbij de gezondheid van bewoners, ondernemers en bezoekers voorop staat. We stellen de gezondheid van onze bewoners en ondernemers centraal bij onze digitaliseringstrajecten.

Veiligheid

Bewoners, ondernemers en bezoekers moeten zich ten alle tijden veilig voelen in onze stad. We waarborgen de openbare orde en fysieke veiligheid. Daarnaast zorgen we voor veiligheid van data en bereiden ons voor op schadelijke aanvallen door cybersecurity.

Controle op technologie

In Utrecht is democratische sturing op slimme oplossingen te allen tijde mogelijk. We toetsen proactief op de technologische werking van onze digitaliseringstrajecten. Daarbij letten we ondermeer op datastromen en dataopslag om negatieve uitwerkingen voor de stad te voorkomen.

Menselijke waardigheid

Onze bewoners, ondernemers en bezoekers willen als mensen behandeld worden en niet als 'nummerje'. Digitalisering ondersteunt de verbetering van menselijke relaties. Wij zorgen dat onze digitaliseringstrajecten aansluiten bij de leefwereld en behoeften van de mensen in de stad.

Rechtvaardigheid

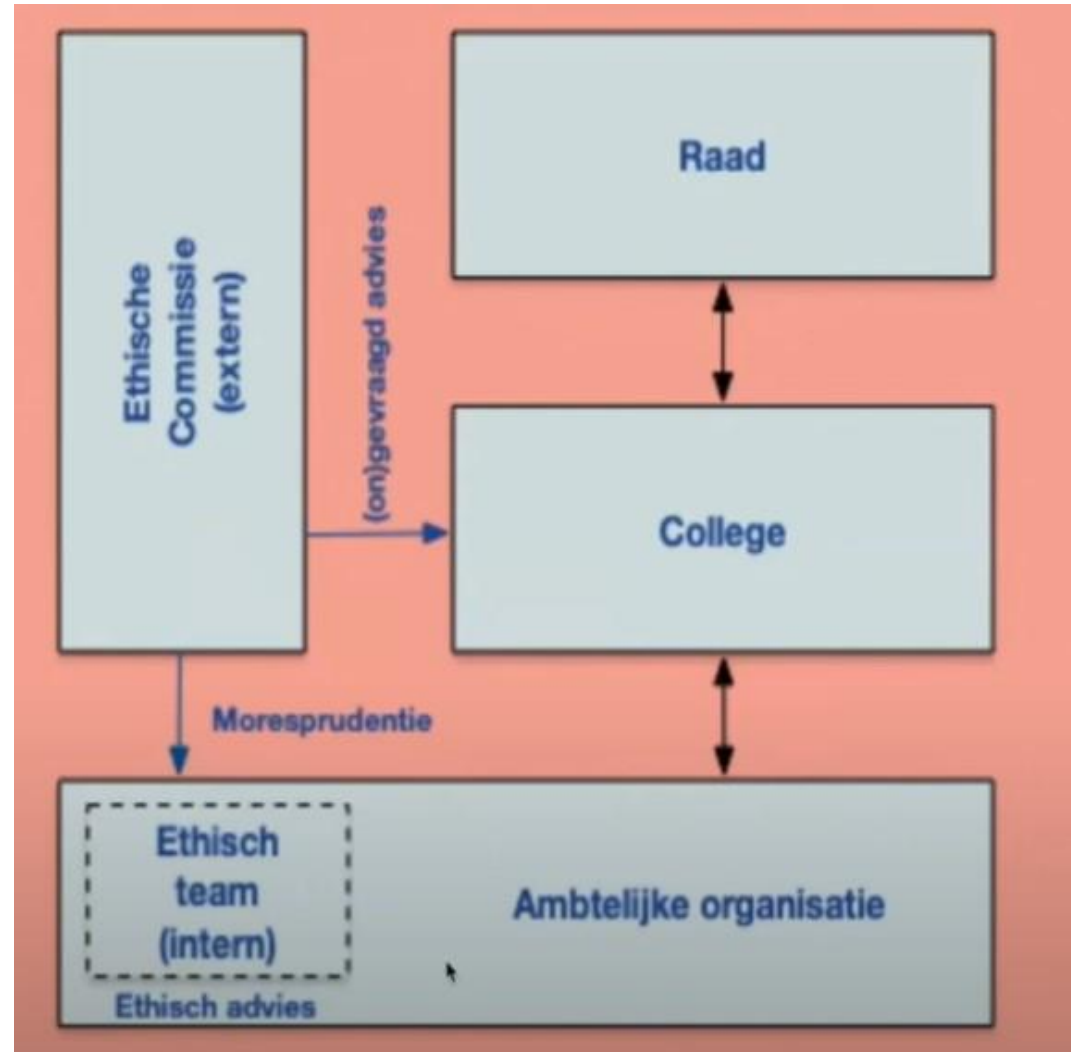
Digitale inclusie betekent dat onze slimme oplossingen laagdrempelig en waardevol zijn voor iedereen. Wij zorgen ervoor dat de kwetsbare Utrechter door digitalisering niet buiten de boot valt. Wij borgen dat algoritmen geen buitensporig voordeel (of nadeel) geven aan individuen.

Machtsverhoudingen

We streven ernaar dat onze bewoners, ondernemers en bezoekers vertrouwen hebben in de gemeente en onze digitaliseringstrajecten. We toetsen hoe we ons als gemeente verhouden tot de stad en of de digitale oplossingen echt meerwaarde hebben voor de stad.

3.Hoe richt je de organisatie in? Het Eindhovense model

3.Hoe richt je de organisatie in? Opties

- ✓ Wethouder voor digitalisering
- ✓ Raadscommissie voor digitalisering
- ✓ Ethische commissies/burgerpanels: intern en/of extern
- ✓ Algoritmeregisters aanleggen en openbaar maken (transparantie)
- ✓ Samenwerking zoeken met partners ('ecosysteem'), bijvoorbeeld tussen gemeenten (Drechtsteden, Brabantstad)
- ✓ Nieuwe specialisten bij ambtelijke uitvoering: juristen, intermediairs
- ✓ Maak de organisatie lerend: bij living labs, moresprudentie

Samenvattend

1. Digitalisering is *geen* neutraal instrument, het is een politieke zaak.
2. Een raadslid kan meepraten –en meebeslissen *ook* bij gebrek aan technische kennis.
3. Diverse handvatten zijn ontwikkeld om daarbij te helpen.
4. Ethiek is *geen* blokkade, juist niet tijdig nadenken over waarden remt digitale innovatie.
5. Technologische innovatie triggert bestuurlijke innovatie: zowel besluitvorming over, als uitvoering van, digitaliseringsprojecten vragen om nieuwe vormen van organisatie.

